

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE CREȘTINĂ

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

SERIE NOUĂ – ANUL XXV (XCI), Nr. 9-12, SEPTEMBRIE-DECEMBRIE 2015

COLEGIUL EDITORIAL

PRESEDINTE

I.P.S. TEOFAN, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

VICEPRESEDINȚI

I.P.S. PIMEN, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților

I.P.S. IOACHIM, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului

P.S. CORNELIU, Episcopul Hușilor

P.S. CALINIC BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

MEMBRI

Arhim. Hrisostom RĂDĂȘANU, consilier învățământ al Arhiepiscopiei Iașilor

Pr. prof. univ. dr. Ion VICOVAN, consilier învățământ superior al Arhiepiscopiei Iașilor,
decan al Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” – Iași

Pr. prof. univ. dr. Gheorghe POPA, prorector al Universității „Al. I. Cuza” – Iași

Pr. dr. Constantin STURZU, consilier cultural al Arhiepiscopiei Iașilor

Pr. prof. Ioan MIHOC, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț

Prof. Carmen PÎRLECIU, directorul Seminarului Teologic de la Agapia

Pr. prof. dr. Daniel DASCĂLU, directorul Seminarului Teologic din Botoșani

Pr. prof. dr. Dragoș BAHRIM, directorul Seminarului Teologic din Iași

Pr. prof. Constantin MUHA, directorul Seminarului Teologic din Dorohoi

Pr. prof. Dan Ovidiu COJAN, directorul Seminarului Teologic din Piatra Neamț

Diac. prof. Ionuț-Silvestru ȚURCĂ, directorul Seminarului Teologic din Suceava

Pr. dr. Sînică PALADE, directorul Seminarului Teologic din Roman

Diac. prof. Andrei ZĂGAN, directorul Seminarului Teologic din Huși

REDACTIA:

Diac. lect. dr. Cătălin Vatamanu – redactor coordonator
Madalena Tenchiu, Pr. Adrian Ștefan Chelariu – corectori
Rema Zugravu, Alina Andrei – tehnoredactori
Leonard Lunguleac – design copertă
Claudiu Crupa – DTP

Editura DOXOLOGIA, Cuza-Vodă 51, 700038, Iași
Tel.: (0232)216693; (0232)218324; Fax: (0232)212284
<http://editura.doxologia.ro>; E-mail: editura@doxologia.ro
www.teologiesiviata.ro

Plata abonamentelor se va face în contul
RO 21 CECE IS 0130 RON 1106 566
CEC BANK
ISSN 1221 – 5988
Articolele nepublicate nu se înapoiază

Mitropolia Moldovei și Bucovinei

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE CRESTINĂ

CUPRINS

ROLUL CUVÂNTULUI ÎN MISIUNE ȘI MISIUNEA CUVÂNTULUI ÎN BISERICĂ

† TEOFAN , Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, <i>Facultatea de Teologie în misiunea Bisericii</i>	5
Pr. prof. dr. Ioan C. TEȘU , <i>Sfaturi și îndemnuri duhovnicești ale Părintelui Dionisie de la Colciu pentru lumea și omul contemporan</i>	47
Pr. prof. dr. Ioan C. TEȘU , <i>Valoarea tămăduitoare a cuvântului în alinarea suferinței umane</i>	62
Pr. dr. Roger CORESCIUC , <i>Cateheza contemporană: Rolul alegerii în demersul epistemologic</i>	86
Lect. dr. Daniel LEMENI , <i>Categoriile teologice ale „întinării” și „neîntinării” la Părinții pustiei sau despre o nouă cultură a trupului în spiritualitatea deșertului</i>	103
Pr. asist. cerc. dr. Liviu PETCU , <i>Părinții Patericului despre perioadele scurte de penitență, dar pe măsura gravității păcatului</i>	113
Pr. dr. Marin BUGIULESCU , <i>Problema teologică a sufletului. Geneză, fenomenologie, etos și perenitate</i>	138
Pr. dr. Gabriel ROMAN , <i>Configurația religioasă a Antiohiei în vremea Sfântului Ioan Gură de Aur</i>	163
Drd. Marius CIULU , <i>Creștinismul Egiptean: de la Sfântul Marcu până la Sfântul Petru al Alexandriei</i>	198
Drd. Alexandru PRELIPCEAN , <i>Colecția Patrologia Orientalis. Istorice și o scurtă prezentare a volumelor componente colecției (I)</i>	221

TRADUCERI

Ioan GURĂ DE AUR , <i>Despre înfrânare</i> (Drd. Ilarion ARGATU)	236
Ilarion (ALFEYEV) , Mitropolit de Volokolamsk, <i>Învățământul teologic în Răsăritul creștin: secolele I-VI</i> (Andrei MACAR)	253

RECENZII

Pr. Radu MAZILU, Pr. Vasile SANDU, <i>Dăinuiri din negura vremurilor</i> (Pr. dr. Neculai DORNEANU)	278
Grigore ILISEI, <i>Convorbiri, taifasuri, divanuri, portrete</i> (Pr. asist. cerc. dr. Liviu PETCU)	280

*ROLUL CUVÂNTULUI ÎN MISIUNE
ȘI MISIUNEA CUVÂNTULUI ÎN BISERICĂ*

**FACULTATEA DE TEOLOGIE
ÎN MISIUNEA BISERICII¹**

† TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Abstract

Within the broad Church's mission, the Faculty of Theology had and must keep its fundamental role, better defined. After the parish and the monastery, in the Church there is nothing more important than the Faculty of Theology. We can say that the parish and monastic life depend on what the future priest of the parish and monastery learns, lives and witnesses in the Faculty of Theology. The academic study twinned with the Eucharistic prayer, spiritual formation impregnated with practical work give a theological personality to the ministers of the Church in parishes and monasteries, in schools, in social, cultural or otherwise centers. The Faculty of Theology, especially by its professors, analyzes and evaluates the status of church and social life, helping the hierarchy in his work, inspiring the ecclesial body in its way towards the Kingdom of Heaven and fulfilling a beautiful mission in the University. Understanding that theology is not only an act of knowledge, but especially a gift of the Holy Spirit, the Faculty of Theology fulfills its mission under the auspices of the Church's Pentecost, from which it receives power, inspiration and courage to confess. The strong faith in God, the knowledge of the Scripture and of the Fathers, the continual prayer, the Eucharist, the state of sacrifice manifested through identification with every man in love are essential features in the life of a Faculty of Theology.

Keywords: Church's mission, Faculty of Theology, University, parish, monastery, Eucharistic

Preliminarii

Rolul și locul ocupat de Facultatea de Teologie în viața Bisericii Ortodoxe constituie un demers complex, dificil și necesar.

---

¹O variantă prescurtată a prezentului studiu a apărut în volumul *Relația dintre parohie și școală în viața și misiunea Bisericii în contextul actual*, Editura Basilica, București, 2015, pp. 33-56, constituind referatul susținut de IPS Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, în cadrul Congresului Internațional de Teologie „Relația dintre parohie și școală în viața și misiunea Bisericii, în contextul actual”, București, 18-21 octombrie 2015.

Greutatea acestui subiect este dată de complexitatea problematicei pusă în discuție. Este vorba despre responsabilitatea arhierelui față de Facultatea de Teologie, care funcționează cu binecuvântarea sa pe teritoriul eparhiei în care slujește pe Hristos Domnul și în care coordonează viața bisericească din parohii și mănăstiri. Este vorba despre profesorul de teologie, în mâna căruia arhierul așază în fiecare an zeci sau sute de suflete, așteptând să le primească înapoi după studiile de licență, masterat sau doctorat. Primindu-le, după patru sau mai mulți ani, arhierul nădăjduiește că aceste suflete sunt nu doar bine pregătite din punct de vedere academic, ci și mai întărite duhovnicește decât atunci când le-a încredințat profesorului de teologie.

Responsabilitatea arhierelui și a profesorului de teologie este, prin urmare, foarte mare, iar răspunsul pe care îl au de dat în fața poporului lui Dumnezeu și înaintea Tronului de Judecată al lui Dumnezeu este înfricoșător. Aceasta pentru că, spune Sfântul Grigorie Teologul, „nu e un lucru ferit de alunecare fie că accepți conducerea sufletelor, fie că te lansezi în teologie”².

Constatarea „alunecării”, adică a neputinței de a împlini întocmai sau cel puțin într-o oarecare măsură ceea ce așteaptă Dumnezeu și poporul Său de la arhieru, de la profesorul de teologie și de la împreuna lor lucrare în Via Bisericii, aduce îngândurare, teamă și, poate, decizii pe măsură.

1. Îngândurări noi și vechi

Sfinții Părinți din vechime și marii teologi din vremea noastră au definit Teologia în cuvinte dintre cele mai elogioase. Din mărturisirea lor înțelegem că Teologia este „lucrul cel mai desăvârșit dintre cele ce sunt”³, „legătura cu sursa infinită de putere a Dumnezeului devenit om”⁴, „expresie a inexprimabilului”⁵, „starea

² Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea XX. Despre teologie și condiția episcopilor*, în „Mitropolia Ardealului”, anul XXXIV (1989), nr. 2, p. 54.

³ *Ibidem*, p. 59.

⁴ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, ediția a doua, EIBMBOR, București, 1996, p. 74.

⁵ Pr. John Meyendorff, citat de Episcop Kallistos Ware, *Educația teologică în Scriptură și la Sfinții Părinți*, în „Studii Teologice”, nr. 4-6, 1994, p. 86.

omului ce trăiește din Dumnezeu și în Dumnezeu”⁶, „simțul neconținut al legăturii noastre cu Dumnezeu”⁷, „vederea luminii dumnezeiești”⁸, „dar, har, experiențe personale, participare, comuniune, puritate interioară, transfigurare, vedere a lui Dumnezeu”⁹, „loc plin de Dumnezeu”¹⁰.

Dacă teologia înseamnă toate acestea, ne putem întreba, împreună cu Episcopul Kallistos Ware: „Este acesta un subiect potrivit studiului în Universitățile și Academii Scolastice? Putem noi fixa examinări în teologie, în mod legitim, și acorda studenților noștri calificări și diplome teologice, desemnând promovări și distincții ca «primul», «al doilea», «al treilea»?”¹¹ Dacă Teologia înseamnă „Harismă, Taină, Purificare, Isihie”¹², după mărturia acestui distins arhieru, cum putem așeza conținutul teologiei descris astfel în contextul unei facultăți de teologie unde întâlnim consilii profesionale, examinări și reexaminări, note, restanțe, dizertații, cămine studențești, sancționarea absențelor și cele asemenea?

Grea este întrebarea și greu, foarte greu, de găsit răspunsul. În rândul arhierilor și a numeroși profesori de teologie din țară sau din afara ei există o frământare adâncă, o preocupare continuă de a găsi calea potrivită pentru învățământul teologic academic. Există foarte multe întrebări, foarte multe îndoieli în ceea ce privește starea acestui învățământ. Nu este vorba neapărat de anumite comportamente, de anumite incidente sau situații neplăcute. Acestea nu lipsesc, din păcate, dar nici nu formează chipul instituțional, organizatoric al facultății. Slavă Domnului! Au fost și sunt încă ostenitori în câmpul teologiei, profesori și studenți de înaltă ținută academică și duhovnicească.

Cred că ne aflăm în fața unei probleme de viziune, de concept, de orientare, de identitate, în cele din urmă. Nu s-a găsit cu adevărat calea. Și aceasta nu este o problemă recentă și nu ne

---

⁶ Arhim. Sofronie, *Cuvântări duhovnicești*, vol. 1, traducere de ierom. Rafail (Noica), ediția a doua revăzută, Editura Accent Print, Suceava, 2013, p. 120.

⁷ *Ibidem*, p. 119.

⁸ Idem, *Taina vieții creștine*, traducere de ierom. Rafail (Noica), Editura Accent Print, Suceava, 2014, p. 16.

⁹ Episcop Kallistos Ware, *op.cit.*, p. 84.

¹⁰ *Ibidem*, p. 87.

¹¹ *Ibidem*, p. 84.

¹² *Ibidem*, p. 85.

definește doar pe noi, cei din România. Arhieriei rânduiți pentru coordonarea învățământului teologic și profesorii renumiți din facultățile de teologie din țară sau din alte Biserici Ortodoxe surori mărturisesc adesea îngrijorarea cu privire la duhul, la starea lăuntrică, la așezarea școlii teologice în raport cu Dumnezeu, cu Biserica pe care o slujesc, cu lumea, în general.

Părintele Dumitru Stăniloae a arătat că în anumite situații „reflecția teologică personală” este animată de „dorința de originalitate cu orice preț”, încât „Biserica poate deveni formalistă în slujirea ei, iar teologic rece și individualistă”¹³.

Același pericol îl sesizează și Părintele Alexandru Schmemmann, care vorbește despre „identificarea” uneori a teologiei „cu un fel de ocupație elitistă în Biserică”¹⁴. Acest fapt conduce la ceea ce el definește ca fiind „chestiunea fundamentală” a „clericarizării teologiei și educației religioase”¹⁵. Această „clericarizare” are drept rezultat crearea de „teologi profesioniști”¹⁶, care „înstrăinează progresiv teologia de Biserică”¹⁷. Teologia este astfel închisă într-un „ghetto”¹⁸ și dezbrăcată de forța lăuntrică a unui „impact real asupra vieții omului”, impact capabil „să o transforme, să o purifice, să-i dea un sens”¹⁹.

Unii teologi constată „o decădere a Tradiției vii a Bisericii și, în același timp, o explozie de informație în domeniul teologiei, istoriei, liturghiei și vieții spirituale ortodoxe”²⁰. Alții sesizează pericolul „autonomizării” și „absolutizării” teologiei academice atunci când ea nu „se leagă de teologia empirică”. Lipsa acestei legături „o rupe de descoperirea Dumnezeului celui viu”, „crează idoli ai lui Dumnezeu”, „îi oprește respirația”, „îi desființează adevărul”²¹.

¹³ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 71.

¹⁴ Pr. Alexandru Schmemmann, *Declericalizarea teologiei și educației teologice*, în „Mitropolia Ardealului”, anul XXXV (1990), nr. 4, p. 111.

¹⁵ *Ibidem*, p. 106.

¹⁶ *Ibidem*, p. 107.

¹⁷ *Ibidem*, p. 108.

¹⁸ *Ibidem*, p. 113.

¹⁹ *Ibidem*, p. 109.

²⁰ *Ibidem*, p. 92.

²¹ Georgios Mantzaridis, *Știința teologică și teologia științifică*, în „Studii Teologice”, seria a III-a, anul I (2005), nr. 1, p. 119.

Astfel de situații descoperite în arealul teologiei academice de înșiși ostenitorii de renume în domeniu au făcut ca marii trăitori ai vieții în Hristos să-și exprime preocuparea și să cheme la reflecție și decizie.

Astfel, episcopul și profesorul de teologie Kallistos Ware constată că, în ciuda atâtor facultăți de teologie și literatură de specialitate, „Ortodoxia rămâne în continuare comoară ascunsă”²². Mult mai categoric, fostul profesor al Facultății de Teologie din Atena, Arhim. Gheorghios Kapsanis, spune că „Teologia academică este ruptă de Dumnezeu, de Biserică și de omul contemporan”²³.

Duhovnicii din mănăstiri atrag atenția, de asemenea, asupra unor derapaje care sunt constatate în viața Bisericii, în special în lucrarea celor pentru care cunoașterea teologică se limitează la teorie și speculație intelectuală. „Cunoștința, spune Părintele Cleopa, îngâmfă dacă este lipsită de trăire. Dacă acela care vorbește și învață mult – căci teologia este doar vorbirea despre Dumnezeu – nu trăiește, dacă la el cunoștința este dezbrăcată de trăirea cea în Hristos, ea ajunge la ateism, la nebunie, la hulă, la eres și la indiferentism, încât omul devine rece, secetos și, astfel, după atâta învățătură, din cauza nebuniei lui, în loc să meargă către Dumnezeu, s-a depărtat de Dumnezeu”²⁴.

Sfântul Diadoh al Foticeii consideră vorbirea despre Dumnezeu a celui care nu-și are viața în Dumnezeu ca fiind semn de sărăcie și devalorizare a lucrurilor care nu au nici un preț: „Nimic nu e mai sărac decât cugetarea care, stând afară de Dumnezeu, filosofează despre Dumnezeu”²⁵.

„A teologhisi fără curăție”²⁶ și „a se scufunda fără sfințenie în adâncurile teologiei”²⁷ constituie pericolul cel mai mare, potrivit

²² Episcop Kallistos Ware, *op.cit.*, p. 168.

²³ Arhim. Gheorghios Kapsanis, citat de Pr. prof. dr. Constantin Coman, *Prin fereastra bisericii: o lectură teologică a realității*, Editura Bizantină, București, 2007, p. 330.

²⁴ *Ne vorbește Părintele Cleopa*, vol. 17, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2010, p. 57.

²⁵ Sfântul Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic, despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească, împărțit în 100 de capete*, în *Filocalia*, vol. 1, EIBMBOR, București, 2008, p. 406.

²⁶ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice. Scrieri I*, studiu introductiv și traducere de diac. Ioan I. Ică jr. și un studiu de ierom. Alexander Golitzin, Editura Deisis, Sibiu, 2001, p. 80.

²⁷ *Ibidem*, p. 294.

Sfântului Simeon Noul Teolog. Un astfel de om „strânge de aici, de dincolo cărămidile cunoașterii celei cu nume mincinos și, așezându-le printr-o meditație perseverentă, le zidește pe ele prin iubirea de slavă și din dorința de a plăcea oamenilor”²⁸.

2. Scurtă incursiune istorică

Mărturiile Părinților din vremea noastră și din timpurile mai vechi arată preocuparea Bisericii ca reflecția teologică să rămână adânc înrădăcinată în experiența vieții în Hristos prin Duhul Sfânt. De-a lungul istoriei au fost momente de har, precum au fost momente de clătinare, derută, confuzie și chin, trădare.

Facultatea de Teologie, așa cum o cunoaștem astăzi, este de dată recentă, iar chipul și lucrarea ei sunt într-o continuă transformare. De la primul Teolog, prin excelență, Hristos-Logosul întrupat, și „școala” în care au fost educați apostolii, până la teologii de astăzi și facultățile de teologie în care sunt educați misionarii Bisericii, asistăm la mari transformări.

De remarcat faptul că în Vechiul și Noul Testament nu găsim cuvintele „teologie”, „teolog”, „teologhisire”. Atenagoras al Atenei (sec. al II-lea d.Hr.) folosește termenul de „teologie” în sensul de credință în Sfânta Treime, iar prima școală de teologie în adevăratul sens al cuvântului apare în Alexandria Egiptului, cunoscuta Școala Catehetică, sub conducerea lui Pantenus²⁹.

La Școala din Alexandria exista o tendință, care se face resimțită și astăzi în anumite facultăți de teologie. Se remarcă atunci, spune Părintele John Meyendorff, „o anumită detașare de viața concretă a Bisericii”. Exista o „tensiune dintre un învățământ «ecclesial», înrădăcinat în adunarea euharistică și năzuințele intelectuale (...) de găsire a anumitor acorduri între creștinism și neoplatonism, astfel încât intrarea intelectualilor greci în Biserică să devină posibilă. Acest lucru nu era totdeauna posibil în cadrul învățăturii euharistice”³⁰.

---

²⁸ *Ibidem*, p. 80.

²⁹ Vezi Episcop Kallistos Ware, *op. cit.*, p. 83.

³⁰ John Meyendorff, *Educația teologică în epocile patristică și bizantină și lecțiile ei astăzi*, în „Studii Teologice”, seria a II-a, anul XLIII (1991), nr. 4, p. 123.

Această tensiune și-a găsit rezolvarea în veacul al patrulea prin Părinții capadocieni. Datorită vieții lor de asceză și rugăciune și prin pregătirea lor intelectuală, aceștia au păstrat învățătura evanghelică și apostolică, dar au dobândit și capacitatea de a răspunde exigențelor lumii intelectuale elene, în conformitate cu modul lor de înțelegere. S-a realizat, astfel, un „triumf real al gândirii creștine în convertirea „minții” lumii elene la Hristos”³¹.

În timp, centrul educației teologice, în sensul modern al cuvântului, a devenit Academia Patriarhală din Constantinopol. Ar fi, poate, interesant să se cerceteze mai adânc conceptul de organizare și viziunea teologică a acestei școli, pentru a vedea modul în care aici erau educați viitorii arhieri și preoți sau cei care doreau o pregătire teologică sistematică. Probabil că această școală a influențat gândirea bizantină care a dus la structurarea unei societăți echilibrate, armonioase, cu duh creștin, cu un nivel duhovnicesc și intelectual neîntâlnit în alte zone ale creștinătății. Aici împăratul și slujitorul, generalul și soldatul, patriarhul și preotul, starețul și monahul, comerciantul și țăranul, profesorul și discipolul își aveau rolul specific, dar aflat în armonie, pentru toate încercându-se așezarea în duh creștin.

După căderea Constantinopolului, educația teologică ortodoxă a avut foarte mult de suferit. Abia mai târziu, în veacurile XVII-XVIII, apar diferite forme de școală teologică în Rusia și în Țările Române, cu evidente influențe apusene în sistemul de organizare, dar și în modul de gândire. Academia Teologică a Sfântului Mitropolit Petru Movilă de la Kiev, precum și entitățile similare de la Iași, în timpul voievodului Vasile Lupu și Mitropolitului Varlaam, și București, în timpul Sfinților Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanul, au adoptat inițial programe și metodologii ale școlii apusene, în special catolice.

Acest fapt a condus, pe de o parte, la „captivitatea occidentală” a gândirii teologice ortodoxe, cu consecințele de rigoare: „inoculara mult prea brutală a ideilor și metodologiei apusene”; „asimilarea unei doze masive de idei occidentale pentru care mințile și inimile oamenilor nu erau gata”³². Această realitate este

---

³¹ *Ibidem*, p. 124.

³² Vezi John Meyendorff, *op. cit.*, p. 128.

exprimată plastic de Părintele George Florensky prin cuvintele: „elevii se rugau slavonește, dar teologhiseau latinește”³³. Pe de altă parte însă, se poate vorbi și despre „evoluția pozitivă” a acestui fenomen. „O școală”, spune Părintele Alexandru Schmemmann analizând această problemă, „e întotdeauna mai bună decât nici o școală”³⁴. Iar Părintele John Meyendorff vede în Academia Sfântului Mitropolit Petru Movilă o platformă în care „teologia ortodoxă (...) s-a dezvoltat rodnic (...), a fost reorientată către problemele lumii moderne, nerămânând amorțită în forme pur virtuale și repetitive”³⁵. Această școală și cele de un duh cu ea, în ciuda „greșelilor majore ce au fost făcute”, au pregătit gândirea ortodoxă pentru „o adevărată întâlnire spirituală și intelectuală cu Occidentul”, similară în multe privințe și păstrând proporțiile cu „confruntarea dintre creștinism și elenism din secolele III și IV”. Puțin câte puțin, păstrând metodologia apuseană, s-a început trecerea de la „servitutea intelectuală față de ideile apusene, la epoca cea nouă de renaștere liberă și neconstrânsă a tradiției ortodoxe”³⁶.

Această tranziție a continuat în secolele XIX și XX, eliberarea din „captivitatea occidentală” nefiind realizată în totalitate nici astăzi. Aceasta se datorează mai multor factori, printre care și faptul că în Biserica Ortodoxă din Balcani s-au înființat facultăți de teologie în cadrul universităților finanțate de Stat. După o perioadă de o jumătate de veac de regim comunist, în timpul căruia facultățile de teologie au trecut și administrativ în grija exclusivă a Bisericii, acestea au revenit în structura universitară de stat.

Astăzi, în Bisericile Ortodoxe funcționează două feluri de așezăminte teologice de grad universitar. În România, Bulgaria și Serbia, facultățile de teologie sunt integrate în universitățile de stat. În Rusia, Ucraina, Belarus, Republica Moldova și Liban, Academiiile sau Institutele Teologice sunt exclusiv sub coordonarea administrativă a Bisericii. În Grecia întâlnim ambele forme de organizare. Fenomenul migrației multor creștini ortodocși în Occident a dus la înființarea unor școli de teologie în Europa Occidentală și

---

³³ Pr. George Florensky, citat de Pr. Alexandru Schmemmann, *op. cit.*, p. 107.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ John Meyendorff, *op. cit.*, p. 128.

³⁶ *Ibidem.*

America. Acestea au un regim de semiautonomie față de autoritatea ecclesială, cu avantajele și dezavantajele care decurg din acestea.

Facultățile de teologie din România se află actualmente sub dublă jurisdicție: bisericească și universitară. Aceasta a fost decizia autorității bisericești după 1990 și sunt semne evidente ale dorinței de a continua pe această cale.

În afara acestei atitudini generale, sunt voci care se exprimă în favoarea abandonării cadrului universitar, pentru ca școala teologică să funcționeze sub o singură tutelă, cea a Bisericii. Sunt, de asemenea, voci care se pronunță pentru o mai mare autonomie, chiar independență, în raport cu autoritatea bisericească. Uneori se exprimă și părerea că sistemul de învățământ teologic actual ar trebui desființat cu totul, creat ceva nou, nefolosind nimic din ceea ce există. Cum și în ce formă s-ar realiza acest lucru, nu se precizează. Hristos și ucenicii Săi sau Părintele duhovnicesc și ucenicii aflați sub oblăduirea lui ar constitui, eventual, o sursă de inspirație pentru o nouă formă de învățământ teologic.

Dincolo de aceste voci răzlețe care se pronunță ici-colo asupra schimbării sistemului actual, rămâne opinia generală care se exprimă în favoarea celui existent acum. De fapt nu există o exprimare propriu-zisă, ci o preluare a situației ca atare. Lipsa unei evaluări critice a modului în care funcționează școala teologică ortodoxă a fost evidențiată încă din anii '80 de Părintele Alexandru Schmemmann. Potrivit acestuia, actualul „sistem a fost adoptat (din Apus, *n.n.*) și de Răsăritul Ortodox și, foarte curând în istorie, el a fost ca și garantat, și adoptat ca și cum ar fi fost evident de la sine. Una dintre cele mai uimitoare fapte e că această schimbare n-a fost nici măcar pusă în chestiune; în mod sigur, în nici un caz, n-a existat o critică sistematică. Au existat o mulțime de controverse doctrinare în aceste școli, dar n-a trecut prin mintea Ortodoxiei răsăritene faptul de a evalua și critica acest sistem și de pune întrebarea primă, întrebarea fundamentală, dacă acest sistem de teologie (...) e adecvat conceptului ortodox de teologie, cu locul ei în Biserică, întemeierea ei etc.”³⁷.

---

³⁷ Pr. Alexandru Schmemmann, *op. cit.*, p. 107.

Acest sistem de învățământ teologic, integrat sau neintegrat în universitate – diferențele fiind mai mult de formă decât de conținut, de duh – este întâlnit în toate Bisericele Ortodoxe. Evaluat sau neevaluat critic, el există, suntem obișnuiți cu el și, în general, nu se reclamă schimbarea lui.

Întrebarea esențială este următoarea: Este capabil acest sistem să urmeze calea Părinților și să-l ajute pe omul contemporan să-L cunoască pe Hristos, să viețuiască întru El și să-L mărturisească lumii? „Cum pot și trebuie”, se întreabă Părintele John Meyendorff, „școlile noastre contemporane – inițial create după modele apusene latine și protestante – să dezvolte această tradiție patristică a teologiei?”³⁸ Răspunsul Părintelui Meyendorff a fost foarte clar: „ele pot și trebuie să o facă”³⁹.

Cum poate fi aceasta? Prin întoarcere la duhul Părinților, la Sfânta Tradiție, în sensul ei cel mai adânc de Predanie: întreaga experiență spirituală, liturgică, ascetică și intelectuală a Bisericii⁴⁰.

3. Facultatea de Teologie – rigoare academică, experiență duhovnicească și trăire euharistică

Mari teologi din cea de-a doua parte a veacului trecut s-au pronunțat în diverse ocazii asupra necesității de a îmbina în Facultatea de Teologie trei dimensiuni: cercetarea, viața duhovnicească și Euharistia.

Uneori, ultimele două, viața duhovnicească și liturghia, au fost așezate sub egida a ceea ce s-a numit „teologie harismatică sau duhovnicească” pusă față în față cu „teologia științifică” sau academică⁴¹.

Chiar dacă aceste două „forme” de teologie sunt abordate mai mult ca o „distanțiere metodologică”⁴² decât ca o confruntare, o anumită dezbatere privind relația dintre ele a fost și este prezentă în facultățile noastre. Pe de o parte, se insistă a se găsi formula

³⁸ John Meyendorff, *op. cit.*, p. 129.

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ Pr. Alexandru Schmemmann, *op. cit.*, p. 110.

⁴¹ Pr. prof. dr. Constantin Coman, *Teologia ortodoxă românească în epoca post-Stăniloae*, în „Studii Teologice”, seria a III-a, anul I (2005), nr. 1, p. 160.

⁴² *Ibidem.*

adecvată de viață teologică universitară pentru a fi în conformitate cu mărturisirea Sfântului Irineu de Lyon: „Păreră noastră este conformă cu Euharistia și Euharistia susține păreră noastră”⁴³. Într-o astfel de abordare, starea de rugăciune, Spovedania și Euharistia, legătura cu duhovnicul, experiențele mănăstirești ar avea un loc central în Facultatea de Teologie.

Pe de altă parte, avem chemarea Părintelui Dumitru Stăniloae, care spune că Teologia „trebuie să fie deschisă spre întreaga realitate istorică și cosmică, dar în același timp trebuie să fie și duhovnicească”⁴⁴. Acest lucru nu se poate împlini nicăieri mai bine decât în Facultatea de Teologie și, desigur, nu fără acuratețe și rigoare intelectuală, cercetare continuă, abordare interdisciplinară, cunoaștere de limbi străine, mânăuire de dicționare, bibliografii etc.

Așezarea împreună a celor două exigențe, duhovnicească și academică, nu este deloc ușoară. Tendințe spre extreme și exclusivism au fost și, cu siguranță, vor mai fi. Direcția ne-o oferă acele personalități care au excelat în ambele domenii.

a. Dimensiunea academică

Dintre teologii care insistă cu tărie asupra necesității de a avea în facultățile de teologie preocupări continue asupra cercetării, în sens academic, am ales câteva nume, care s-au impus și printr-o viață duhovnicească, liturgică evidentă. Teologul grec Georgios Mantzaridis, ucenic al Sfântului Paisie Aghioritul, pelerin frecvent în Muntele Athos, mărturisește: „Cercetarea științifică a datelor obiective, analiza sociologică corectă, buna-cunoaștere a culturii și a legăturilor ei cu societatea sunt instrumente valoroase pentru transmiterea corectă a adevărului teologic, fără ca vreodată ele să poată fi identificate cu adevărul teologic”⁴⁵.

Episcopul Kallistos Ware, profesor la Universitatea din Oxford și autor al mai multor lucrări dedicate rugăciunii și paternității

---

⁴³ Sfântul Irineu, *Împotriva ereziilor IV*, 18, 3; PG 7, 1028A, *apud* Arhim. Vasilios Gondikakis, *Intrarea în Împărăție*, traducere Pr. Ioan Ică și Protos. Paisie, Editura Desis, Sibiu 2007, p. 65.

⁴⁴ Dumitru Stăniloae, *Teology and the Church*, SVS Press, New-York, 1980, p. 224.

⁴⁵ Georgios Mantzaridis, *op. cit.*, pp. 115-116.